

I.

Reveken eltelt éveire úgy gondolt vissza a deák, mintha az ottvaló életre később is a harangláb toronyárkádjáról nézhetne alá. Mint azon a vasárnapon, amikor Bervecz vojvoda katonáival rajtaütött az istentiszteleten, majd elhajtotta a város java polgárait és Terebi tiszteletest.

Annyi volt számára a világ, amennyit az ötven láb magas torony tornácáról tekintetével bejárt. A tágas síkság, ameddig a szem ellátott, mind reveki határ. Más lakott helynek nem volt a közelben nyoma. Azaz nyoma talán igen: a régiek elmondása szerint hajdan a várostól keletre volt néhány apró falu, de azoknak üszkét, romját rég elemészttette az idő, a porták helyét fölverte a gaz, s az egészzet ciheres nőtte be.

Csupán délen gyűrődött meg a síkság pereme alig tenyérnyire, de a várostól az a lankadt dombsor is fél nap járóföldnyire volt: ott termett a reveki gazdák bora. Nyugat felől, ha a szelek félrekotorták a párákat, tiszta időben a folyam hulláma-fodra csillant a láthatáron. Ahol a nagyvíz közelebb kanyarodott, jó mérföldnyire a város alatt, rév volt annak idején, de az utóbbi években a folyam mentét valahogy kerülte a reveki nép. Pedig arra még a deák is emlékezett, mint szaladt hajdan a város a révhez, ha rabokat szállító dereglyék közeledtek a folyón. A polgárok, amikor e hajók partot értek, itatták a rác hajóst, keresték a kedvét a tatárkorbácsos kísézőknek, csak hogy megetethessék a szerencsétlen rabokat. Ilyenkor szekérszám hordták ki az eleséget, az italt – ezt az elöljáró mindig megengedte nekik. Hogyne engedte volna, mely nagylelkűség, hiszen így a lán cravert portéka nem pusztult, romlott, míg a gályarab-piacra leért. Bizonyára ezért is kormányozták a reveki révhez hajóikat. A rabok közt asszony és gyermek is mindig akadt. A gyermekek aprajából a parton hagyták az aléltabbakat, hogy ne kelljen később, ha úgysis

elpusztulnak, halakat etetni velük. Néhányszor őt is kivitték a révhez Terebi úr eleséggel rakott szekeren; látott leláncolt rabokat és partra kitett apró gyermeket. Sokáig úgy hitte, ő maga is így került Revekre valamikor.

Amióta az eszét tudta, mindig Terebi Lukács úr háza volt az otthona, ám hogy ott kihez tartozik, ki a szüleje, nem derült ki tízesztendőskorára se. Hogy Lukács tiszteletes nem lehet az apja, azt sejtette, az öreg ugyanis örökké kíméletes volt vele. Jobb híján Baga Rozált vélte az anyjának, merthogy ez a természetes fehérceseléd viselt gondot reá; ha ő valamiért elbúsulta magát, ez a se lány, se asszony még három-, négyéves korában is megsoptatta; bár ezt talán azért, hogy ne apadjon el a teje, ha közben Terebi úr gyermekeit kell táplálnia. De amikor megkérdezte: ugye, nekem te vagy az anyám?; Rozál ezen igen megütközött, majd előbugyborékolat belőle a kacagás: dehogyis vagy te az enyém. Ki tudja, ki volt a te anyád? Aláhoztak, itt hagytak. Mi bajod, Lukács úr házában felnevelődsz. Majd apródkodni fogsz mellette. Ember leszel. Azt, igaz, Rozál nem mondta, hogy dereglyén-e, vagy miként hozták alá; ám a deák azt gondolta, csak így lehetett. Mert-hogy a nagyvíz hoz alá hajót, embert, hullott állatot, törött ágat s mindent, mit partján összeszed.

Később a rabszállító dereglyék elmaradoztak, lehet, oda-fönn ritkább lett a hadakozás. Bár, amint hallani lehetett, a rabfogdosáshoz sokszor nem kellett háború sem. No meg közben a revekiek rájöttek, a rabok etetése számukra mindeképp rossz vásár, hiszen a révben feltáplált, megapolgattott szerencsétlenek aranyon keltek, az értük kapott pénzen pedig fegyvert vásárolhatott vagy újabb katonát állíthatott seregébe a török – akit a lenti vidék magyarja sohasem töröknek, örökké barbárnak hívott.

Igaz, a város polgárait sújtó kiadások között megvolt ennek a fordítottja is. Az elöljáró néha Revekre szabadított szerencsétlen házaló katonákat, az övéiből, ezek valahol oda-fönn estek a magyar urak fogságába, akik egyet-kettőt hitre elengedtek, hogy összeszedjék a váltságdíjukat. Az ilyenek a bagosi bégtől koldulócédulát kaptak, hogy azzal az itteni gazdák, mesterek kapuin pénzadományért zörgethessenek. És

igen kellett igyekezniük, mert tudható volt, amíg a váltságdíjjal vissza nem térnek, rabul tartott társaikat keményen piricskéli a magyarok. Ezek a házaló nyomorultak voltak a lelegesettebb, legbűzödtebb emberi teremtmények, akiket a deák annak idején a városon láthatott. A szalmával tömött cserfakéreg-bocskor, a cafattá mállott köntös, a rájuk rothadt bugyogó szájalmat ébresztett ugyan a kolduló iránt, de mégis rendszerint a bírónak kellett végigkísérnie őt a városon, hogy szét ne tépjék a kutyák. Nehéz volt elhinni, e nyomorultak azelőtt csakúgy a török császár rettegett katonái voltak, mint azok a cifra gúnyájú, jó lovú nyalkák, akik néha Bervecz hadnagy kíséretében parádézta Reveken. A polgár mindig mindennel számot vetett; ha koldulócédulát látott, örökké sűrű káromkodások közepett nyitotta meg erszényét, tudta ugyanis, ha a rab megváltja magát, visszaállhat a barbár seregébe – az ő kuporgatott dénárainak köszönhetőn. Csakhogy a reveki azzal is tisztában volt, a rab a tőle kapott pénzt az odafel való magyar hadnagyoknak, kapitányoknak viszi, akik ezen ugyancsak katonát fogadhatnak később a barbár ellen. Volt hát a világban rend, ha nem is a Szentírás meghagyása szerint való.

Később messze e tájtól, az ország felső csücskében megtapasztalhatta mindennek a fordítottját: ott ugyanis a barbár rabjául esett magyar vitézek járták le térdig a lábukat váltságdíjukért. Nem értette: a hadakozó felek végül is együvé terelhetnék és kicserélhetnék egymás között foglyul ejtett vitézeiket: tisztért tisztet, legényért legényt. Igaz, akadt példa erre is; főleg a rangosabbakból cserélgettek, bár ez ritkán járt sikerrel, mert ha a barbár vezér csatát veszített, várat adott föl, őt esetleg azért vásárolták vissza gazdáik, hogy megfojtasák vagy fejét vegyék. A magyar generálisok sem siettek pénzt fizetni rabul esett hadnagyaikért: váltsák meg azok magukat. Ám a hadnagy, a kapitány hiába indul el koldulni, amennyi váltságdíjat kértek érte, azért járhatta volna a világot száz esztendeig. Váltsa ki a családja: adjon el házat, zálogosítson el birtokot, jobbágyastul telket, falut, ha életben akarja látni apját, fiát, urát. Aki a váltságdíjat megszabja, az valahonnan mindig pontosan tudja, a fogoly tisztért mennyi arany

kérhető. A közrendbéli vitéznek viszont nincs más választása: koldulnia kell; fizessen érte a mester, a tózsér vagy más tehető szabados – aki amúgy sem adózik vérevel.

Különösen hadakozások kezdetekor volt jó ára a foglyul ejtett katonának, amikor még csak kóstonolgatták egymás véret a farkaszemet néző seregek. A rabok aranyon keltek, mint a hízott ökör. Később, ha már hónapok, évek óta tartott az öldöklő birkózás, a foglyokkal nem szívesen bajlódtak a rab-szedők, részint mert túl sok kínálódott belőlük a piacokon, másrészt, ekkorra már koldulócédulával sem lett volna hová bezörgetni szabadító dénárókért. Félországnyi lepusztult vidékeken ugyan kihez?

Mindezekről a deák mit sem sejtett, ott a harangláb tetején, amikor őt még vén pap apródjának titulálták Reveken. Hogy a világ gyarló sokadalom, ahol embert és jószágot pénzen adnak, vesznek csakúgy, mint országot és hitet, azt ő tova később tapasztalhatta meg. Abban az eljövendő, reá váró időben egyszer az is eszébe jutott: ha közben más tájra, más városba is eljuthatott volna, mint némely tózsérfiak, vajon ugyanígy taszítja Revekről az ismeretlen felé az oktalan kényszerűség? Igaz, amikor a toronyból végignézte, mint kötőzik szekérodalhoz a reveki polgárokat, akkor már kereste azt a kényszerűséget, mégpedig olyképpen, hogy az lehetőleg okkal való legyen.

A tovagyórádás ennél talán sokkal régebben, már akkor-tájt elkezdett sarjadni elméjében, amikor a háztájon fölbukkant Fortuna Illés úr, akit a vén pap iskolamesternek fogadott Revekre. Az apród, félig még gyermek, persze föl sem fogta, hogy Illés mester rendhagyó vagy inkább rendtagadó volta vonzza magához az ő fürkésző képzeletét. Lukács tiszteletet, úgy látszott, mulattatja az a másféleség, ami Illés mesterrel a házba költözött. Mintha várta volna eljövételét.

A deák eleinte neheztelt rájuk éjszakába nyúló vitáik miatt, hisz a vén pap mellett apródkodván töltogetnie kellett kupáikba a bort. És szaladni a pincébe, ha a kancsó megürült. Igaz, nem rótták meg, ha végül szeme leragadtán a könyvesház kemencepadkáján megvackolt vagy a hátasládára lefeküdt.

Néha riasztotta mindaz, amit népek állapotáról, fölöttük országló hatalmak birkózásáról vagy akár Isten dolgairól tőlük hallhatott. Különösen Fortuna úr veszedelemsejtő szavai borzongatták, bár akkor semmi megpróbáltatást, mely a mester szerint az itteni népekre leleselkedne, nem hitt még valósnak: a tőzsérfélék gazdagok voltak, tehetősek a jobb gazdák és a mesterek is; míg a városon regnáló előljáró és adószedői ágrólszakadtak, riadékonyak. Ha pedig a vojvoda erre poroszkált lovasaival, az is inkább báméskodásalkalom. Még a hitbéli, Biblia-tájéki elmékedéseik voltak a kevésbé zaklatóak, talán mert az apród ezeket nem vethette egybe azzal, ami körülöttük tenyésző való. De Illés mesternek még e kegyesb régiókban is sikerült olykor kárhozatvonzó örvényeket kavarnia. Amit este hallott, az apród megpróbálta észben tartani, majd alkalmas órán elkezdte papírra vetni, ami e vitákból elméjében megragadt.

Később az apródnak egyszer eszébe ötlött, hogy a két könyves férfiú talán nem azóta ismerheti egymást, amióta Illés mester tanítóskodni idejött, és lehet, vitáik sem ekkor kezdődtek el, hanem régebben valamikor. Majd azt kezdte számgálni, mikorról emlékezhet ő a prédikatori portán megfordult mindenféle papokra, iskolamesterekre. Úgy rémlett, ez jó tíz esztendővel megelőzi a Fortuna úr idekerülte óta eltelt időt. Hisz mindegyre fölismert olyan vendégeket, akiket kisgyermek korában láthatott, s ezzel nemegyszer bámulatba ejtette Lukács tiszteletest. Pedig ugyan volt itt jövés-menés, különösen miután az erre le való részek intendánsi tiszte s teendői Terebi úrra szálltak; párszor még a zsinatjukat is itt tartották meg a környék prédikátorai; mi több, apró gyermek korából a vén papnak még hitvitájára is emlékezett.

De előfordult, hogy Lukács tiszteletes kelt útra: ha valahová fiatal prédikátor ígérkezett, szekerre ült, és maga installálta az új ígehirdetőt – néha még a barbár kezére került várakba, erősségekbe is. Fortuna Illés urat viszont sohasem látta itt a deák azelőtt. A mestert, ha fölbukkant volna, bizonyára nem felejtí el: a szálás-vállas, inas nyakú, kicsit tán ösztövé ember messziről kilátszanék a sokadalomból; mintha csak azért vetődött volna Revekre, hogy az ittvalók valamiképp roskadtaknak érezzék közelében magukat.

Azt, hogy valami régi keletű szövetség lehet közöttük, a deák abból gyanította, hogy Fortuna úr úgy élt a portán, mint aki senkinek, Terebi úrnak sem tartozik számadással viselt dolgaiért. De ez talán ugyanígy lenne köztük megfordítva is: ha, mondjuk, a vén pap a peregrinus, és a mester a pater familias (ami persze nehezen volna elképzelhető). Rémllett, mintha a két mester tanultságában is mutatkozna valami közös, bár ehhez, úgy gondolta, életkorukat valahogy egymáshoz kéne igazítani. Ám ez nem egykönnyen sikerült. Terebi Lukács úr kövér, nehéz mozgású, öreg ember. De vajon nem rak rá látható korára pár évet gyér haja szürkésége, no meg az, hogy már-már magatehetetlenné terebélyesedett? Vagy éppen ellenkezőleg: mert elkerekült ábrázatára és szeme köré ráncok fészket nem rakhatta az idő; hátha emiatt a láthatónál is korosabb? Amikor viszont Fortuna Illés úr éveit próbálta megítélni, még inkább elbizonytalanodott. Néha egy-egy kiadósabb elkóborlása után, amikor csapzottan, elnyűtten megérkezett, gyűrött arca ötvenesztendősnak mutatta; de miután megtisztálkodott és végigaludt egy éjszakát, majd kurtára nyírta fekete szakállát, haját, egyből húsz évet fiatalodott.

Borívó kedvük viszont nem különbözött.

Az apród néha oly várakozással hallgatta őket, mintha valamelyikük igaza a másiké fölébe kerülhetne, aztán föl kellett ismernie, az efféle vetélkedésnek nem lehet győztese. Ám ő jó ideig hol egyik, hol másik vélekedés nyomába szegődött, hátha valamelyik diadalmaskodnék a másik fölött. Amint ekképpen rohángált egyik zászlaja alól a másiké alá, kiderült, a vén pap szavai mindegyre a megátalkodottat térdepeltetik meg benne: míg a jámbort sanyargatja s töri össze Fortuna úr; miközben ő a hadakozók közé kerülvén mindig annak szolgál pajzsául, amelyik felé a másik dárdája repül. Így hát e viadaloknak mindenkor ő lett a győztese és a vesztese is. Idővel megsejtette: nem a jó és a rossz, nem a kegyes és a gyarló, vagy az üdvös és a kárhuzatos csap össze e gyertyaemésztő viadalokon, hiszen ezek az ő lelkében, elméjében is együttucorognak összekapaszkodva, párosan. S ha néha vacognak, dideregnek: egymásnak vetik hátukat.

És míg eleinte előfordult, hogy a bortöltögetést, apródkodást elunva a hátsládán magára húzta a subát s elaludt, később megesett, azután sem jött álom a szemére, miután aludni tértek a mesterek, s a könyvesház elcsendesedett.

Reggelre kelvén akár tova is úzhatna emlékezetéből az este hallottakat, mint megannyi zavaros, zaklató álmot, mellyel úgy bánik el az ébredés, mint kósza párakkal a szél: iskolamesteri háborgást, vénpapi okoskodást egyaránt tagadni látszott a valódi való:

Az ablak hólyagosüveg szemei a kelő nap világát száz ezüst tincsbe fésülték, s mint laza fénykévét hullatták a könyvesház öreg bútoraira. Az udvaron Baga Rozál sulykolója salapált, nemsokára fölsírt a kisfiú, rimánkodta Hódy Ágó csecsét, majd Terebi úr fújtató szuszogása közelgett a tornác felől, kezében hozta csizmáját, melynek szára lötyögne ugyan az apród derekán, ám azt a vén pap lábára fölkinózni akármilyen várostrommal felér.

Ha a reggel úgy döccent tovább a délelőttbe, hogy az apródnak nem kellett Lukács tiszteletes árkusait másolnia, kiment az udvarra, a kútból húzott pár veder vizet, hogy legyen a vályúban; egy ideig még mutatta magát, hogy szólíthassák, ha mégis szüksége volna rá valakinek, aztán kiment a szekérszín s a csűr közötti hátsó kapun a gyümölcsösbe, ott néha délig elbóklászott az öreg almafák között. Furcsa játékban lelte kedvét már kisebb gyermek korában is: úgy moccanni, lépni a házban, hogy ne nyösszintsen a padló, és ne nyikkanjon, csikorduljon az ajtó, ha a kilincset lenyomja – hangtalan létezni a zajos ház falai között. A kertben is oly észrevétlen surrant, hogy a füvek, fák csendjét nem zizzentette lélegzete sem; pillangó, madár sose röppent odébb közeledtére. A gyümölcsösnek a káposztáskert felé eső végében megdőlt törzsű, elvénült somfa állt, kérge mintha rángó, szikár izomfonatokon tapadna, tövénél, egyik gyűrődés vályújában ezüstös gyík lapult, araszos, tavasztól őszig ugyanaz, ugyanott. Néha elbámulta félórakon át, fűszállal végigcirógatott a hátán, a gyík nem mozdult, ám ha madár árnyéka ollózott tova lombon, fűvön, mindjárt menekült. A fa töve alá, a gyökerek védelmébe. Úgy gondolta, öreg lehet. De milyen öreg? Hány évig élhet egy

ezüst hátú gyík a somfa tövén? Volt, hogy tovább bolyongott, maga mögött hagyta a veteményest, a kenderföldet: búzavevés, árpa, zabtábla, kaszáló, aztán a végtelen szabad mező. Fortuna úr, ha nagy néha elkóborolt, ezen úttalan messzeség felől érkezett haza, örökké éjszaka.

A kert, a határ csendje olykor különös szorongást ébresztett az apródban. Ezt alighanem a vén pap és a mester vitái plántálhatták bele. Ilyenkor mindig lappangó, rejtelkedő veszedelmek miféleségét vallatta képzelete. Igaz, ezek most éppen kerülnek a várost, az itteni népeket; de hátha csak azért, mert másfelé akadt dolguk, tarolni valójuk? Ám erre térülhetnek valamikor. Ha kedvük úgy hozza, bármikor. Mióta kerülí Reveket a veszedelem? Tíz esztendeje? És meddig marad tőle távol? Újabb esztendőig, vagy csupán hetekig, napokig? Igen, igaz, a reveki nép szívósan munkál a maga nyugalmán, amint erről esténként annyi szó esik, de vajon ezen múlik? Vajon a béketűrés valóban békeidőt terem?

Majd arra gondolt: ha a pusztulás, a nyomorúság mindenkor ott lappangana, ott ólálkodnék mint örök fenyegetés a népek élete körül; vajon amikor az ilyen sokat látott mesterek egyre csak a gonosz esélyeit latolgatják, ezzel nem készítenek s vonzzák felénk a bajt? Már-már biztatván, akárha szavaikkal szabadítván ki rejtekéből a veszedelmet, hogy induljon végre tarolni reánk.

Aztán egyszer csak valami didergető kíváncsiság ébredt benne, melyet hiába érzett gyalázatosnak, nem próbált magától távol tartani: Uram, milyen az, amikor ránk szakad a baj? Amikor fenevadakkal egy ketrecbe záratunk? Amikor az örvény elér, forgatni kezd, majd rángat a mélység felé? Amikor pusztítani jönnek ránk hadak: karddal hasítanak, tűzokádó fekete fegyverek füstjében fuldoklunk? Milyen az, amikor a gonosz kézhez veszi lelkeink? ...És közben eszébe sem jutott, hogy amíg mesterei csupán szavaikkal téringették a veszedelmet, ő azt most rá is szabadíthatja a tájra, népre gyarló gondolataival.

Majd három éven át írta, amit a vén paptól és a mestertől esténként hallhatott – igazából azt sem tudta, miért. Terebi Lukács úr tudós könyveihez elég sok árkust elhasználtak,

nem vevődött észre, ha időnként pár lapot ezekből félrera-
kott; inkább az alkalommal, a saját írásra szánható idővel volt
a gond, ezt ugyanis a vén pap könyvének másolására szánt
órákból kellett megtakarítania.

Valahányszor egy-egy ívet teleírt, fölösont vele a padlásra.
Miután elérte a koporsókat – melyekből annyi volt itt
hegyén-hátán, hogy betöltötték két épületszárny tetőterét –,
az eresz alatt bennebb tapogatózott és az összehajtogatott
lapokat becsúsztatta egyik szétszáradt deszkaalkotmány fede-
le alá, nehogy a kezébe kerülhessenek valakinek.

A padlásfeljárótól kezdődően négy-öt gerenda közét sza-
badon hagyták – ahová ősszel almát hordtak föl s diót terítet-
tek száradni, hogy legyen mivel télen az egereknek gurigáz-
niuk –, azon túl azoknak az egymásra hegyelt deszkatákolmá-
nyoknak a véghetetlen sora. A deák nem tudta, de talán
Lukács úr sem: ki mikor eszkábáltatta s hordta ide ezt a ren-
geteg koporsót; talán a Róma hitén való időkből a szerzete-
sek; lehet, mirigyos, döghalalos esztendőkből ispotályul szol-
gált az épület. Valamennyi világoskékre volt mázolva, de
mihelyt mozdítottak rajtuk, a régi festés hámlani kezdett s
lepergett a szétszáradt, repedezett deszkákról, mint a méz.
Amióta ő emlékezhet, három koporsót hoztak le a padlásról:
egyet, amikor Terebi úr előző feleségét temették, az, ha az
apród jól számolta, a vén pap harmadik asszonya lehetett,
aztán ennek egy kisfia halt el, majd meg egy előző házasság-
ból született leánygyermek. A koporsókat újragyalulták, fris-
sen festették; amelyiket a kicsinek hozták le, azt át is szabták;
valahogy mégis látszott rajtuk, hogy régiek. Amelyikbe ő
rakta a teleírt árkusokat, az a padlás legbelső zugában hasalt
az eresz alatt, úgy gondolta, az aligha kerülhet sorra, hacsak
valami szerencsétlenség nem tör a városra, hogy a koporsó-
kat szét kelljen osztani a népek között. A deák már apróbb
gyermek korában is szívesen húzódott föl a padlásra s bujkált
a koporsók között. A denevérektől nem félt, inkább irtózott
tőlük; ha megbolygatta csöndjüket, szárnyuk feketén vagdal-
ta-szaggatta a szürke vadméh-dongásos meleg homályt. Egy-
szer valami menyétféle rémlett, de a nyúlánk állatformának
csupán sárgás-vörhenyes hullámvonalát látta, mely valahogy
úszva-hintázva tűnt el a koporsók között.

Miután Lukács tiszteletes és Illés mester vitái abbamaradtak a vén pap elhurcoltatása miatt, elővette a koporsórejtekbe rakogatott íveket, levitte a könyvesházba, újraolvasta, majd a bennük foglaltak szerint egymáshoz igazítva elkezdte tisztára másolni a lapokat.

Külön akarta írni a mesterek istenes, bibliás elmékedéseit; más árkusokra, amiket a revekiek viselt dolgairól mondtak; és megint másokra a barbár fondorlatairól hallottakat, bár a két utóbbit néha nem lehetett egymástól különválasztani. De aztán hamar elunta, lankadt a buzgalma, mert közben a mesterek vitáinak számos vészjóslo előrelátását kezdték igazolni a város életében elkövetkezett megpróbáltatások. Igaz, más jóslatokat egyelőre félrerámoltak útjukból a való események, ám lehet, azok is csak sorukra vártak, hogy később majd beteljesedjenek.

A mesterek vélekedései igazának megvallatása valójában akkor kezdődött el, amikor Bervecz hadnagy azon a vasárnapon lovasaival a város piacára megérkezett.

A revekai templom s a mellette álló harangláb köré kőfallal kerítettek tágas udvart vagy inkább kertet hajdanán, mely az itt szolgáló papoknak, iskolamestereknek, de számos polgár családjának is temetkező helye volt rég ideje. Ezt a templom köré zárt sírhantbuckás, borostyánbokros, csendes kertet cinteremnek hívta a nép; a revekai előljárók néha itt tartották meghittebb tanácskozásait is. Berveczék leugráltak a nyeregéből, ám miután lovaikat is behozták a cinterembe, a deák már sejtette, itt most valami olyan történik, amire az ő emlékezete szerint eddig nem volt példa Reveken. Mikor aztán boncsokos kopjáikat a templom falának támasztották és elindultak befelé, arra gondolt: na, ezek se úrvacsora-venni járulnak most Lukács tiszteletes elé. És máris az a veszedelmek természetét vallató, didergető kíváncsiság kezdte kerítgetni, amin a Terebi úr kertjében morfondírozott minap: milyen az, amikor ránk szakad a baj, amikor fenevadakkal egy verembe taszítatunk... Ez kergette aztán lefele a harangláb létráin, hogy a katonák után a templomba osonva, majd a szósézfeljáró mögött lapulva tanúja lehessen: Terebi úr hívei mint fogadják a rájuk szakadó megpróbáltatást.

Bervecz és katonái a két padsor között álltak, mintha ki akarnák várni, amíg Lukács tiszteletes a textus végére ér. A vén pap néhány pillanatra elhallgatott, az apród őt nem láthatta, lehet, ekkor nézett végig a gyülekezeten s a betolakodókon, talán a Bibliában lapozott, aztán újrakezdte:

– „Bölcsen viseljétek magatokat a kívülállók irányában, a jó alkalmatosságot áron is megváltván.” Mindenkor Pál apostol ezen szavaival intettek benneteket. Most, hogy a máskori kívülálló hívatlanul belül került a templom falán, félretövédik e tanítás.

– Elhallgatsz végre, te, kutya! – szólt föl erre az öreghez a vojvoda.

Erre mintha az a hajdani Lukács prédikátor éledt volna újra a szószéken, akire csak a korosabb hívek emlékezhetek:

– „Rendületlen az ő szíve; nem fél míglen ellenségeire lenéz” – váltott át ekkor a Zsoltárok könyvének verseire Terebi úr. Lehet, ez volt az a pillanat, amikor ráeszmélt: hiábavaló volt minden békeszerző igyekezete.

– Hajdúkat bújattok. Mindenfelé hallani lehet – kiáltotta a szószék fele a vojvoda.

Az apród nem mert Bervecz hadnagyra pillantani, nézését fölkenyszerítette a templom mennyezetére, számlálni próbálván az odarajzolt virágokat s a kazettákban fészkelő madarakat. Ám most már a vén papot mordályok durrogatásával sem lehetett elhallgattatni, zuhogtatni kezdte rájuk a Zsoltárok könyvéből *Az ellenség ellen való segélykérés* verseit.

A deák később elővette Lukács úr Bibliáját és kikereste belőle a 109. zsoltárt, mert nem hitte el, amíg szemével nem látta, hogy a Szentírásban ily súlyos átkok találhatók:

„...És körülvesznek engem gyűlölséges beszédekkel, és ostromolnak engem ok nélkül. / Szeretetemért ellenkeznek velem, én pedig imádkozom. / Rosszal fizetnek nékem a jóért, és gyűlölséggel az én szeretetemért. / Állíts fölibe gonoszt, és vádló álljon az ő jobb keze felől. / Mikor törvénykezik, mint gonosz jöjjön ki; még az imádsága is bűnné legyen. / Életének napjai kevesek legyenek, és a hivatalát más foglalja el. / Fiai legyenek árvákká, a felesége pedig özvegygé. / És bújdosanak az ő fiai és kolduljanak, és elpusztult helyektől távol keressenek eledelt. / Foglalja le minden jószágát

az uzsorás, és idegenek ragadozzák el minden szerzeményét.
/ Ne legyen néki a ki kegyelmet mutasson iránta, és ne
legyen a ki könyörüljön az ő árváin! / Vessen ki az ő mara-
déka; a második nemzedékben töröltessék el a nevök! / Atyá-
inak álnoksága emlékezetben legyen az Úr előtt, és emléke-
zetök is vessen ki e földről, / A miatt, hogy nem gondolt
arra, hogy kegyelmet gyakoroljon és üldözte a szegény és
nyomorult embert, és a megkeseredett szívűt, hogy megölje.
/ ... / Ez legyen jutalmok az Úrtól az én vádlóimnak, és a kik
rosszat beszélnek az én lelkeimre. / ... / Öltözzenek az én vád-
lóim gyalázatba, és burkolózzanak szégyenökbe, mint egy
köpenybe! ...”

Amikor ezeket hallotta, arra gondolt, lám a vén pap meg-
ítélésében Fortuna úrnak mégsem volt igaza, hisz Lukács
tisztelletes a reveki templom szószékéről ószövetségi átkokat
szórt azokra, akikben béketűrő bizalma megcsalatozott.

Igaz, az apródnak ott az is eszébe ötlött, vajha ezek a bib-
liás átkok csak a barbárt sújtanak, és sosem hullnának vissza
Terebi úr híveire...

Ám ott a templomban papjuk után egyelőre a revekiek is
rácáfoltak Illés mester őket gyávázó vélekedésére, legalábbis
egy közülük, a bírójuk, Kevey. Mikor ugyanis Bervecz a fér-
fiak padsora felé fordult és újra azt kiabálta:

– Hajdúkat bújtattok. Ezért lakolni fogtok!

Kevey, akit nem sokkal azelőtt választottak bírónak, ami-
kor az öreg Széri után az előljárói szék megüresedett, fölállt
s azt mondta:

– Mi hajdúnak színét se láttuk, nem is hallottunk felőlük,
amióta az eszünket tudjuk, uram. De ha mégis fölbukkantak
volna itt valahol azok a haramiák, kerítsék kézre őket kegyel-
metek. Minket pedig akkor instanciázzon, ha biztonnyal tud-
ható, hogy valakinek köze lenne hozzájuk Reveken. – Ez hát
megmondódott a barbárnak: bíróilag. Kevey alighanem meg-
akarta mutatni, ő nem afféle hajbókoló, mint elődje volt, erre
pedig most nyílt először alkalom.

Ezen Bervecz elképedt, majd azt ordította:

– Vigyázz, bíró, te is úgy végzed, mint az a vén kutya! –
Majd nehéz pisztolya agyával úgy taszította-sújtotta mellbe
Keveyt, hogy az szavaszakadtán a padba roskadt.

Ám ettől valamiképp föl is lélegzett a gyülekezet; mert mintha azt várták volna, hogy Bervecz a bírójuknak handszárjával támad neki. De éles fegyvert azután sem kapkodott elő, igaz, erre immár szüksége se volt: mert miután pisztolyaikat kilődözték a festett deszkamennyezetre – akárha az öreg prédikátor ószövetségi átkait akarnák maguk fölül az éktelen füsttel, durrogatással eltávoztatni –, azután már nem mutatkozott több ellenkezés. A padokból kiszólongatott polgárok rendre elősorakoztak, hogy megköztessenek.

Az apród furcsállta, hogy Keveyt, bár egyedül ő mert szólni ellenük, nem rángatták a rabul viendők közé. Aztán fertályórán belül megértette, minek szól a fene kedvezés: a bíróra a továbbiakban nagyobb szükség lett Reveken, mint bármikor azelőtt; ezt akkor, ott a templomban már tudta Bervecz vojvoda.